

Peti sifon – priča o spajanju Ponorca i Suvaje

Marjan Prpić

Dugogodišnja speleološka i speleoronilačka istraživanja na širem području Rakovice koja provode *Dinaridi – društvo za istraživanja i snimanja krških fenomena*, pridonose sve boljim spoznajama o podzemnom svijetu ovoga kraja bogatom rijekama, rječicama i izvorima. Karakteristika većine speleoloških objekata na ovom području jesu veliki podzemni vodeni tokovi i njihova međusobna povezanost, što istraživanja čini težim i zahtjevnijim. Zbog takve je morfologije razmjerno malo jama te većinu objekata čine špilje i dugi špiljski sustavi.

Najpoznatiji je od njih sustav Panjkov ponor – Varićakova, dugačak 12.922 metra i trenutno treći objekt po duljini u Hrvatskoj. Svoje mjesto na tom području sada zauzima i novi sustav Ponorac – Suvaja, s duljinom većom od 2500 m. Špilja Ponorac i izvor Suvaja istraživani su zasebno osamdesetih godina prošlog stoljeća, ali sve do 2010. nisu fizički spojeni u sustav. Taj događaj, kao i otkriće 1389 metara novih kanala u Panjkovom ponoru, zbio se tijekom Međunarodne speleo-ronilačke ekspedicije »Panjkov ponor 2010«.

Rakovica, Nova i Stara Kršlja i Drežnik naše su redovite speleološke destinacije. Na tom je području DDISKF od 2002. do 2010. godine, s Tihomirom Kovačevićem kao voditeljem, proveo ukupno pet međunarodnih speleoronilačkih ekspedicija i brojne druge istraživačke akcije. Izrazito gostoljubivi žitelji, prekrasna priroda kao i speleološki El Dorado na tom području, razlozi su da mu se uvijek i rado vraćamo. Puni želja i očekivanja pojavili smo se početkom srpnja u Novoj Kršlji.

Nekoliko riječi o Ponorc i Suvaji

Špilju Ponorac krasi ogroman, širok ulaz pod stijenom. Zbog svoje zemljane podloge i stijene

koja ju nadvisuje u jednome je dijelu pogodan i za bivakiranje. Ulaz u špilju nalazi se na sjeverozapadnoj strani velike dvorane i razmjerno je malen. Prvih stotinjak metara strop je mjestimice dosta nizak, što izaziva poteškoće pri prenošenju ronilačke opreme (slika 1), pogotovo pri nošenju teških dvobocnika; na nekim se mjestima može proći jedino četveronoške. Nakon te muke dolazi se na vodeni tok i nakon jednog uskog kanala trokutastog profila, s povremenim sifonom, otvara se i nastavlja dalje širok glavni kanal špilje.

No Ponorac nije u cijelosti »vodeni« - u srednjem, nizvodnom dijelu ima više sporednih odvojak, većinom suhих kanala iznad glavnoga vodenog toka, pa su na neki način i gornja, fosilna etaža. *Svjetlucavi kanal*, najduži od tih gornjih kanala, dug je 380 m i obiluje špiljskim ukrasima. Ukrasi se mogu naći i u glavnom kanalu, poput *Kamene ptice* ispred nizvodnog sifona, koji je isklesala bujica. Glavni kanal obiluje, osim ljepotama, i opasnim šiljatim stijenama, kamenim gromadama, promjenama dubine, procjepima nevidljivim pod vodom, tako da prolaznje zahtijeva stalan oprez. Ne tako daleko od ulaza u Ponorac nalazi se maleni izvor rječice Suvaje. Pod velikom stijenom s nekoliko prolaza, kroz koje protječe voda, ulazi se u pravi špiljski labirint na vrlo malom prostoru – ne većem od 30×15 m. Vode ima u svim kanalima, od kojih su neki za malo veće razine vode teško ili nikako prolazni, a često i sam ulaz u Suvaju zna biti zapriječen bujicom.

Presjek značajnijih istraživanja Ponorca i Suvaje

Počeci istraživanja na području Rakovice sežu u osamdesete godine prošlog stoljeća. Od travnja 1983. na taj teren dolaze članovi SO-a PDS Velebit predvođeni Marijanom Čepelakom. Rekognosciranja provode na širem području

istočno od Rakovice, a početkom svibnja iste godine dolaze do izvora Suvaje (2. svibnja 1983. Dubravka i Marijan Čepelak). U Suvaju tada nisu ulazili zbog visoke vode, a dječak mještanin tada im je pokazao još dvije špilje u neposrednoj blizini, od kojih je jedna bila Ponorac.

U narednim mjesecima većim dijelom se istražuju novo otkriveni veliki objekti Panjkov ponor i Varićakova špilja, a na područje Ponorca vraćaju se Čepelak i velebitaši nizom akcija u listopadu, studenom i prosincu. Ponorac i Suvaja su do tih mjeseci snimani i ondašnja duljina Ponorca iznosila je 1840,5 m, dok je izvor Suvaje istražen i snimljen do ukupne duljine od 125 m.

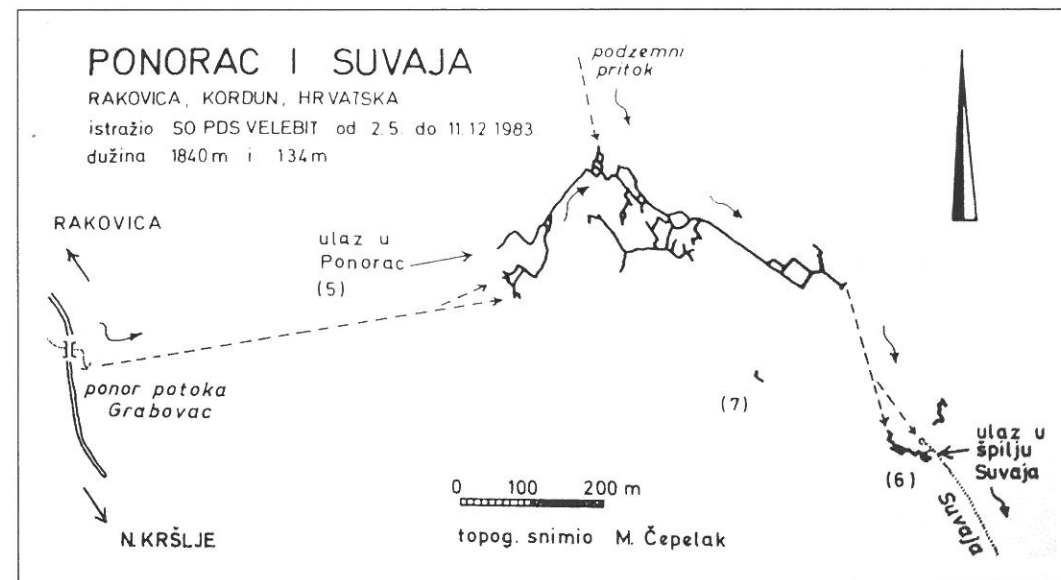
Sudionici tih istraživanja bili su, pored Dubravke i Marijana Čepelaka, Slaven Dobrović, Tonči Grgasović, Dubravko Šamec, Igor Vlahović, Damir Digula, Andrea Schiller, Robert Erhardt, Ana Sutlović, Damir Prelovec (Marijan Čepelak: *Kronologija istraživanja na području Rakovice, Speleon br.1, 1983.*). U kronologijama se poimence navode i drugi istraživači koji su djelovali na tom području, poglavito u Panjkovom ponoru, Varićakovoj i Crnom Vrelu, a gore spomenute osobe ovdje su navedene zato što su zapisani kao sudionici u istraživanjima Ponorca i Suvaje.

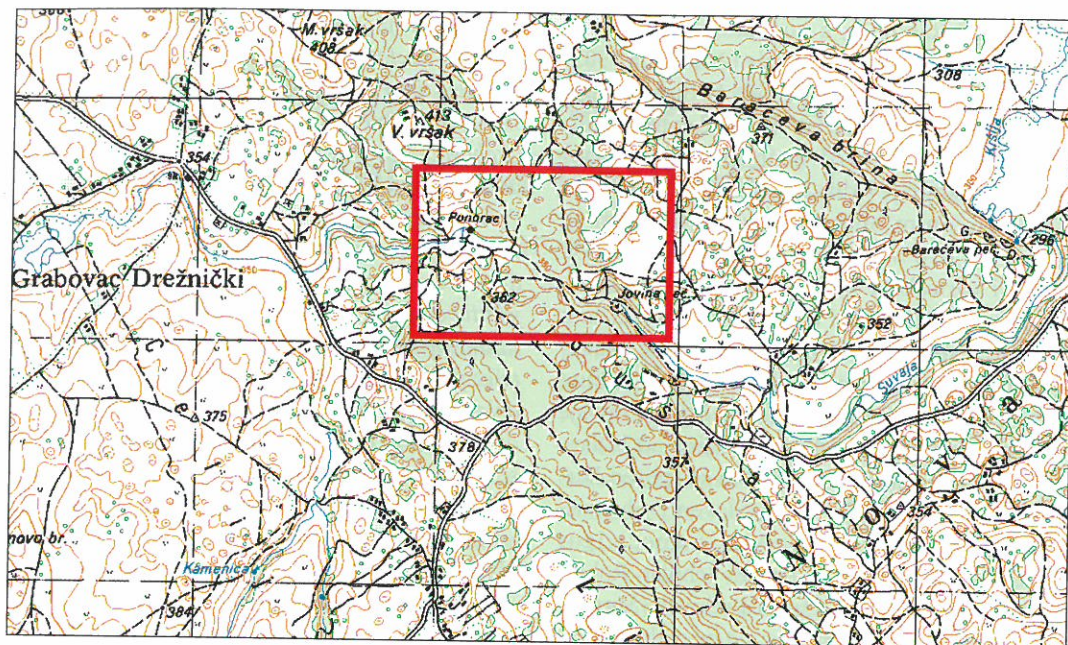
Pretpostavka da su Ponorac i Suvaja povezani očita je; hidrologiju područja i prikaz Ponorca i Suvaje (slika 1), zajedno s ostalim podacima

iz istraživanja, objavio je M. Čepelak u članku »Špiljski sustav Panjkov ponor – Kršlje« (»Naše planine«, broj 7-8, 1984.). U njemu između ostalog kaže: »Ponorac je prvi u nizu vodenog toka Grabovac-Suvaja-Kršlje. ... Ponor je nastao na sistemu dvije vrste pukotina i rasjeda NW-SE i NE-SW. Prvi sistem pukotina je izrazitiji jer i određuje glavni smjer pružanja špilje. ... Na oko 100 m od ulaza dolazi se na vodeni tok. Uzvodni dio gotovo je u cijelosti potopljen. Sastoji se od nekoliko kanala ukupne dužine 246 m. Završava sa nekoliko pukotinskih, teško prolaznih sifona. Voda koja se ovdje pojavljuje dolazi iz ponora potoka Grabovca ... U nizvodnom dijelu, na 242 m od ulaza, ovom potoku priključuje se sa sjevera mali potocić (dolazi kroz sifon).

... Voda iz Ponorca prolazi kroz nepoznati dio u duljini od 215 m (pravocrtna udaljenost) i pojavljuje se u izvor-špilji Suvaji dugoj 134 m, na sifonu koji se nalazi na kraju špilje. Nije sasvim sigurno jesu li sifoni u Ponorc i Suvaji na istoj razini, a ako jesu, je li to isti sifon. Visinska razlika od ulaza u Ponorac do završnog sifona iznosi 21 m, a mjereno po površini, uz manju mogućnost pogreške, dobiven je podatak za visinsku razliku od ulaza u Ponorac do sifona u izvoru Suvaji od 23 m. ...

Speleolozi PDS »Velebit« namjeravaju nastaviti istraživanje ovog sistema preronjavanjem sifona od strane izvora Suvaje i tako povezati dvije špilje u jednu čija će dužina tada biti oko 2100 m.«

Međutim, u narednim godinama ipak nije bilo pokušaja spajanja Suvaje i Ponorca, barem ne javno zabilježenih. Vodeni zapisima o istraživanjima dolaze u prosincu 2004. u Ponorac članovi DDISKF-a. Kroz nekoliko akcija (6., 12. i 19. prosinca 2004.) u kojima su sudjelovali Tihomir Kovačević, Slobodan Menićanin, Kristijan Špehar, Branko Brajdić, Robert Baković i Ivan Klarić. Pažnju su usmjerili na uzvodni dio Ponorca, nekih tridesetak metara od glavnog kanala. Zbog količine vode koja je pritjecala odlučili su provjeriti dolazni sifon. Menga (S. Menićanin) je uočio je prospekcijskim uronom »na dah« i uz osiguranje prolaz u sifonu na dubini 4-6 m.

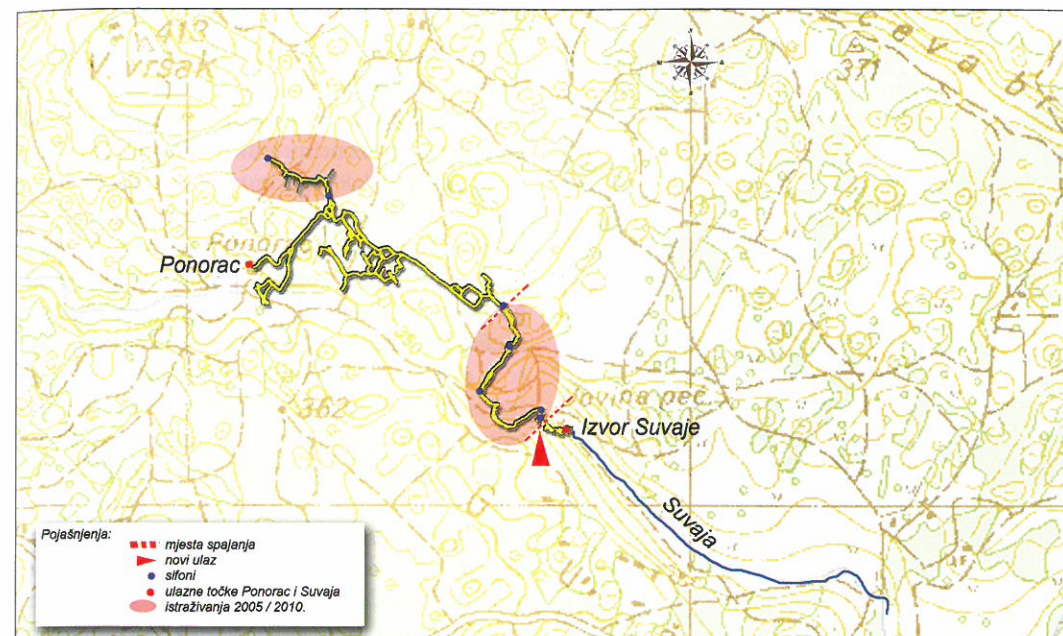
U narednoj akciji DDISKF-a 10. siječnja 2005., u kojoj sudjeluju Tihomir Kovačević, Alan Kovačević, Hrvoje Dragušica i Darko Višek, preronjen je uzvodni sifon. Preronio ga je Alan Kovačević. Dubina sifona je 6 m, visina 3 m, a ukupna duljina od urona do izrona 15-ak metara. Kako je Alan uronio bez peraja, gotovo hodajući, sifon je nazvan »Šetnica«.

Akcijom 17. siječnja 2005., u kojoj su bili DDISKF-ovci Petra Kovač Konrad, Ivan Kiš, Darko Višek, Tihomir i Alan Kovačević, istraživan je kanal iza Šetnice. Na početnom dijelu otkrili su više sporednih kanala, u jednom

dijelu i fosilni, a na kraju – opet sifon. Ovaj sada novi ulazni sifon znatno je veći i malo dublji (7 m), ali i zahtjevniji od Šetnice.

Dio uzvodnog kanala snimljen je u akciji 22. siječnja 2005. u kojoj su sudjelovali Gina i Nino Zubović, Karla Fabio, Ivan Kiš, Alan Kovačević, Robert Baković, Darko Višek, Elvir Lelić i Tihomir Kovačević. U ulaznom sifonu ronio je A. Kovačević 20 m prema sjeveru. Izronio je u dvoranu, bez prolaza dalje. Prostori iza Šetnice nisu snimljeni u cijelosti (nacrt, 197 m, R. Baković), a procijenjena zbirna duljina svih kanala iznosi oko 400 m.

U svibnju 2009. nova akcija na Ponorcju. Prošli smo nizvodno do izlaznog sifona. Sudjelovali su Tihomir Kovačević - Tihi, Alan Kovačević, Tomislav Flajpan - Frf, Marjan Prpić - Luka i Melita Kovačev. Rekognosciran je nizvodni, izlazni sifon Ponorca s jednom »stage« bocom i jakim rasvjetom (A. Kovačević), no zbog mutne vode nije uspio nazrijeti prolaz u sifonu. To zadnje sifonsko jezero u Ponorcju i nije tako malih dimenzija (oko 10 x 5 metara), a najveći je problem za potencijalno ronjenje to što se do njega stiže hodajući nešto više od 700 m kroz vodeni tok i time se neizbježno sifon muti. Izlazimo iz Ponorca i krećemo prema Suvaji.

Put prema izvoru koji vodi kroz nekadašnji nadzemni tok Grabovca prilično je zarastao, pun paprati, trnja i gloga. »Staza« vodi najnižim dijelom, uz vododerinu između brda. Paprat i trnje sada je smijenjen šumom i šumskim putićem. Tridesetak metara prije izvora primijetili smo ispod puta manju vrtaču i na njenom rubu urušeno kamenje (podzid?). Kroz rupu veličine kacige vidio se kanal i čuo šum vode.

Daljnje prokopavanje rupe tada nije bilo moguće zbog veličine kamenih gromada i opasnosti od urušavanja. Rješenje je proširiti ulaz hiltanjem, ali takvu opremu nismo imali sa sobom. Napravili smo nekoliko fotografija ulaza i terena ispred njega i akcija je za taj dan bila završena.

Slijedile su pripreme za ekspediciju na Rokinoj bezdani; na jesen je bilo i drugih akcija, preko zime i proljeća ronilački tečajevi te je istraživanje novog ulaza u Suvaju svoje vrijeme dočekalo tek na ekspediciji »Panjkov ponor 2010«.

Godinu dana poslije, u lipnju 2010., pono-vo se roni u ulaznom sifonu. Iza Šetnice našlo se sedam članova DDISKF-a (A. Kovačević, I. Kiš, M. Jelić, D. Višek, T. Flajpan, H. Dragušica i M. Prpić), a sudjelovali su još T. Kovačević i M. Kovačev. Frf i Alan rone u sifonu; u mutnoj

vodi ovoga puta drže smjer prema istoku i nakon 25 metara opet izranjaju u dvoranu. Prolazni ovoga puta nije pronađen. Osim slabe vidljivosti, teškoće u pronalasku prolaza stvara velik prostor sifona u kojem je teško zamijetiti ili osjetiti tok vode.

Glavni dio MSRE, istraživanje Panjkovog ponora, ostavljen je za zadnji tjedan, ponajviše zbog prilagodavanja godišnjih odmora većine naših članova, a onaj, uvjetno rečeno, manji dio ekipe, posvetio se Suvaji u prvom tjednu.

11. srpnja 2010. jedan dio ekipe (Darko Višek, Tomislav Flajpan - Frf i Marijana Jelić) otišao je u izvor Suvaje, a nedugo zatim njihovi glasovi su se čuli kroz rupu u urušenom kamenju vrtače, pokraj koje su čekali Melita Kovačev, Tihomir Kovačević-Tihi i Hrvoje Dragušica. Darko se provukao na mjestu koje su prije svi istraživači označavali kao sifon. Zatim se provlače Marijana i Frf te je s površinom, osim zvučne, uspostavljena i vidna komunikacija. Taj je kanal bio povezan s izvorom. Novi ulaz su Tihi i Dragi proširili Hilti mecima dovoljno za prolaz ljudi i opreme. Prve vijesti su bile dobre. Ušlo se u prilično širok kanal koji ide prema Ponorcju i nizvodno prema Suvaji. Nakon ulaska ostatka ekipe, uzvodno, nedaleko od »novog« ulaza za-

Proširen novi ulaz u Suvaju

pele su na prvoj prepri – u omalenoj dvoranići plivajući su naišli na sifon.

Strop se spušta prema vodi i vidi se da ne ide do dna; na jednom je mjestu Frf uočio manju rupicu... Pridržavajući se jednom rukom za zid, podvukao je noge pod stijenu, a drugom rukom posvijetlio podvodnom lampom na drugu stranu. Kroz tu »rupicu« vidio je svoje gojzerice na drugoj strani i osjetio da ima prostora. Daljnja odluka bila je očekivana – preronjavanje na dah.

S druge strane otvorio se nastavak kanala! Ekipa (Darko i Marijana) preronila je za njim također na dah i nakon dvadesetak metara zastala na novom sifonu, ovoga puta malo ozbiljnijem.

Naknadno smo zaključili da se radi o povremenom sifonu. Naime, za sušnijeg razdoblja voda se spusti dovoljno da se čovjek provuče glavom ispod stijene bez potrebe za uronom na dah, jedino je poželjno skinuti kacigu, jer s njom nos ipak mora pod vodu.

Sličan povremeni sifon nalazi se u Ponorc, nedaleko od ulaza, u dijelu špilje gdje se svod spušta u maleni otvor čineći skoro pravilan trokut, sa stranicama širine 1,5 m. Prolazi se

također na dah ili, ako se ima sreće, pri manjem vodostaju glavom se uspije provući kroz vršak. Dobra vježba za stjecanje hrabrosti i navikavanje na osjećaj ledene vode za vratom i pod kacigom! Srećom, uz neoprenska odijela taj se osjećaj hladnoće ipak lakše podnosi.

Ekipa se vratila natrag, akcija je za taj dan bila gotova. Navečer su telefoni radili, a o otkriću je obaviješten i Alan koji se vraćao s mora, te je dogovoren uron za sutradan. Drugo jutro, u ponedjeljak 12. srpnja, dolaze Alan i Kile (Ivan Kiš), te se ekipa s ronilačkom opremom spušta prema Suvaji. Pronađen je i probijen kraći put od ceste prema izvoru pa sada tešku opremu treba manje tegliti nego prije.

Da se ne bi mučili s traženjem puta, Kile je nešto prije domišljato izradio oznaku na cesti gdje se treba skrenuti u šumu. Sprejem je napisao velik natpis »OVDJE«, sa strelicom i smajlicem.

Kroz novi ulaz Suvaje krenuli su Alan i Frf prema drugom sifonu. Prvome je Frf već nadjenulo ime – Plum Jam (engl. pekmez od šljiva) u čast našoj članici Šljivi, Marijani Jelić – mlađoj geologinji koja je na tom mjestu po prvi puta preronila sifon na dah. Naš ronilački par zaronio je i uskoro su bili u sifonu. Vidljivost je bila dobra, a sifon dug 18 m i dubok 5 m. Dečki su ga poslije opisali kao »lijep i školski«. Nakon njega otkrili su i prošli kroz novih 200 m kanala koji je, opet prema Frfovoj želji, nazvan »Kanal patuljaka«. I vrlo je obećavajući, tj. perspektivan. Lijep početak ekspedicije!

Navečer su se Alan i Kile vratili u Zagreb, a ekipa je završila na kupanju u Korani. Dva dana poslije tog uspjeha i nakon ronjenja u Kukuruzovića špilji, nastavljeno je istraživanje novog kanala Suvaje. Izmjerena je njegova dužina od 180 m, otkriveni neki novi fosilni kanali koji se nalaze s lijeve i desne strane glavnoga kanala i blatnog kanala paralelnog s novim. U kanalu je Tihi locirao novi perspektivni sifon, treći po redu...

U trećem sifonu rone Frf i u međuvremenu pristigli Gordan Polić - Gogo. Perspektivni sifon se pokazao dosta ozbiljnim; dugačak je 50 m i 11 m dubok. Iza njega opet se nastavlja kanal, na čijem se kraju nalazi četvrti sifon i nada da je to zadnji te da smo pred spajanjem s Ponorcem.

Zaronili su. Novi sifon je malo kraći – 9 m dug i 5 m dubok. Izronivši na drugu stranu, stekli su dojam da je to to! Gogo nije bio u Ponorc s druge strane, a Frf zadnji puta prije godinu dana, ali su mu se dvorana i kanal pod ronilačkom rasvjetom s kacige učinili dosta sličnim onome što je tada zapamtio. Prolaze još nekoliko stotina metara kroz kanal, koji je sada puno širi i veći od prijašnjih. Na jednome mjestu profila slova »T« Frf ostavlja oznaku. Nakon sat i pol istraživanja vraćaju se prema izlazu i ekipi pripričavaju novosti.

Iako se u prvi mah pomislilo kako je preronjen i zadnji sifon te da su spojeni Ponorac i Suvaja, euforično raspoloženje brzo je splasnulo. Odlučeno je da se poduzme akcija koja će potvrditi ili opovrgnuti zadnje otkriće. Usporedno su na kartu u mjerilu prenašani podaci o do sada istraženom, no kako zadnji kanal nije izmjeren kompasom i daljinomjerom, već »odokativno« neposredno pri istraživanju, još nije bilo prave potvrde.

Napravljen je plan i sastavljene su dvije ekipe. Prva ulazi u Ponorac i odlazi na zadnji nizvodni sifon postaviti marker – u ovom slučaju praznu plastičnu bocu privezanu za safe-line. Nju čine Dragi i Luka sa zadaćom da markiraju ali i nacrtaju poligonski vlak od sifona prema izlazu, te Tihi, Darko i Marijana radi video snimanja dijelova Ponorca i eventualnog trenutka preronjavanja ronilaca.

Drugu ekipu čine Alan i Frf kao »probijači« zadnjeg sifona, te Gogo i Damir Pavelić koji će topografski snimiti do sad istraženo, uključujući i sifone. Pavelić je taman došao iz Zagreba te praktički iz auta i sa ceste uskočio u ronilačko odijelo.

Akcija je koordinirana. Oprema je prenesena do Suvaje i dok su se ronionci oblačili, prva ekipa odlazi kroz šumu i šikaru prema Ponorc.

U Ponorc smo se trudili čim manje mutiti vodu, ali to nije bilo moguće izbjeći. Ostavljajući Tihoga, Darka i Marijanu da snimaju, Dragi i ja smo požurili naprijed kroz Ponorac, a taj, poput svih sličnih speleoloških objekata s vodenim tokom, nije bezazlen; potrebno je paziti na svaki korak zbog špranja i rupa u kojima se lako padne, iščaiši zglob ili slomi noga.

Pred samim sifonom vidjeli smo da nam baš ne uspijeva ne zamutiti vodu. Zadnjih stoti-

njak metara kanal je pun blata i sedimenta i gdje god bismo stali, mutili smo vodu sve više. Sifon površine desetak kvadratnih metara obišli smo plivajući uokolo i onda odabirem najbolje mjesto za marker-bocu, vežem je safe-lineom za stijenu te zatim obojica sjedamo na obalu i čekamo. Dragi se penje iznad sifona i gleda prema izlazu jer čuje Tihog i ekipu.

Dogovaramo se da ćemo ugasiti rasvjetu kako bismo ih malo prestrašili. Tako sjedimo oba u potpunom mraku, on gore, ja na obali, i čekamo trojac koji ide za nama. U tom crnilu nastojim vidjeti kakav tračak svjetla iz mutne vode. Ako ga primijetim, razmišljam kako ću skočiti u vodu i lupati po površini da im na svaki način privučem pažnju.

Vrijeme u mraku sporo prolazi, ali nije toliko hladno. Alana i Frfa još nema. Palimo rasvjetu, snimateljska ekipa uživjela se u snimanje pri dolasku, pa je planirana šala propala.

Dragi i ja počinjemo mjeriti poligone prema van. Nema smisla čekati jer do izlaza i nije tako blizu, a za mjerenja treba vremena. Stotin-

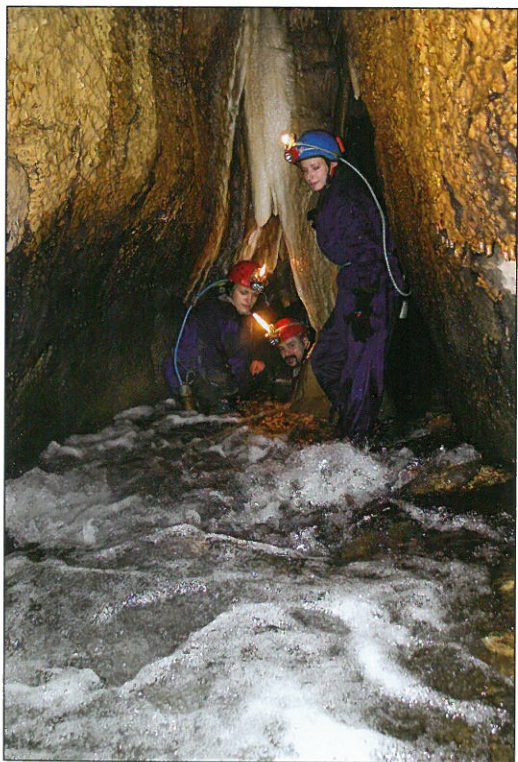
Prije urona između Suvaje i Ponorca

jak metara od sifona, na kraju ravnoga kanala, susrećemo našu snimateljsku ekipu. Radimo par kadrova mjerenja, a zatim Darko, Marijana i Tihi kreću prema sifonu.

Nas dva prolazimo mjereći još nekih pedesetak metara i taman kada sam upisivao broj u tablice začuli smo urlike. Obojica smo se pogledali i onda u isti glas viknuli: »Prošli su!« Tko više mari za mjerenje!

Na točki gdje smo stali ostavio sam tablice i sprave, a onda smo počeli trčati prema sifonu. Euforija nosi, ma koga briga ako se polomimo. Friendovi su nam preronili Suvaju! Dolazimo u trku pred sifon, sada mi urlamo s ove strane. Frf i Alan stoje u vodi i pričaju u kameru - snimaju se prvi i neposredni dojmovi prerona.

Alan govori kako nikad do sada nije imao teže ronjenje i da se tresu kao šiba. Frf je, naravno, svoje emocije iskazao kratkom rečenicom i na svoj osebujan način. Kada su prehodali novi kanal koji su otkrili Gogo i Frf, iza četvrtog sifona došli su na sljedeći sifon te zaronili tražeći prolaz.

Tihomir Kovačević

Jedan od pritoka na ulazu u Ponorac

Potrajalo je to neko vrijeme, a onda je Alan na jednome mjestu primijetio izlazak mutne vode (!), te se njih dvojica spuštaju u tu »rupu«. Vidljivost nije bila nikakva, naprijed su prolazili doslovce pipajući centimetar po centimetar. Gore, pa dolje uz stijenu. Nekoliko su puta dolazili u špranju pa se vraćali. Mutna voda unatoč jakoj rasvjeti nije davala nikakav osjećaj prostora niti orijentacije, a rotirajuće kugle mulja koje su se dizale pod svjetlom, u Alana su izazivale mučninu.

Pipajući, polagano su se kretali, a Alan je poslije prepričavao kako mu je zbog tog mulja, i kako im se činilo - dugog vremena urona - bilo samo jedno na pameti: »Ako sad ne nađemo tu plastičnu bocu, nek' sve ide u ... i Ponorac, i Suvaja!«... I onda, nakon sve te patnje u mutnoj vodi, pipajući izranjaju na površinu - pravo pred bocu! Prvi urlici koje smo čuli bili su upravo njihovi. Iznenađili su i Tihog s ekipom, koji su taman došli na tridesetak metara od sifona. Zatim je započela opća epidemija urlanja od sreće.

Nakon zadnjeg sifona, dugog 30 m i dubokog između 6 i 7 m, nakon izrazito teškog preronjavanja, spojeni su Ponorac i Suvaja. Pretpostavka o kojoj je pisano prije 26 godina sada je i ostvarena!

Rezultat je to koji će za nekoliko dana biti možda malo zasjenjen novim otkrićima u Panjkovom ponoru, ali koji to nikako ne bi trebalo biti. Preronjavanje pet sifona na razmjerno malom prostoru i u teškim uvjetima, pothvat je vrijedan poštovanja i rezultat ogromne istraživačke želje svakog pojedinca.

Frf i Alan se nakon snimanja prvih izjava vraćaju po safe-lineu natrag prema Suvaji, a Dragi i ja svojim poslom kroz Ponorac. Darko i Tihi brzaju van jer više nemaju što snimati, Marijana odlučuje ostati s nama i nas troje ostajemo mjeriti prema izlazu.

Iz Ponorca smo izašli u mrklu noć, zatim kroz šikaru do šumskog puta, uskoro smo na asfaltu i onda autom prema kampu - Speleološkom domu u Novoj Kršlji. Oko 23 sata, nakon 6 sati provedenih u Ponorcu, sjeli smo sa ostatkom ekipe za stol pa uz pivo i klopku gledali napravljene snimke. Do kraja, pa onda opet. Svi ih žele vidjeti još jednom.

»Ekipa iz Ponorca i Suvaje« jednoglasno je prihvatila Tihijev prijedlog da se četiri sifona iza

Plum Jama nazovu po našem pokojnom prijatelju i članu Jean Jacquesu Bolanzu, legendi svjetskog i europskog speleoronjenja.

Dimenzije sifona su sljedeće:

- **Plum Jam** – polusifon u sušnom razdoblju, 1 m duljine, 2 m dubine
- **Drugi J. J. Bolanz sifon**, 18 m duljine, 5 m dubine
- **Treći J. J. Bolanz sifon**, 50 m duljine, 11 m dubine
- **Četvrti J. J. Bolanz sifon**, 9 m duljine, 5 m dubine
- **Peti J. J. Bolanz sifon**, 30 m duljine, 6 m dubine.

Duljina izmjerenih kanala između poznatog dijela Suvaje i izlaznog sifona u Ponorcu iznosi oko 300 metara, uz nekoliko nesnimljenih upitnika – bočnih kanala. Subota 17. srpnja 2010. ostat će nam svima u sjećanju. Dio ekipe ostao je proslaviti, dio se zavukao u šatore, svatko sa svojim snovima i željama za nastavak ekspedicije, a počela je baš dobro.

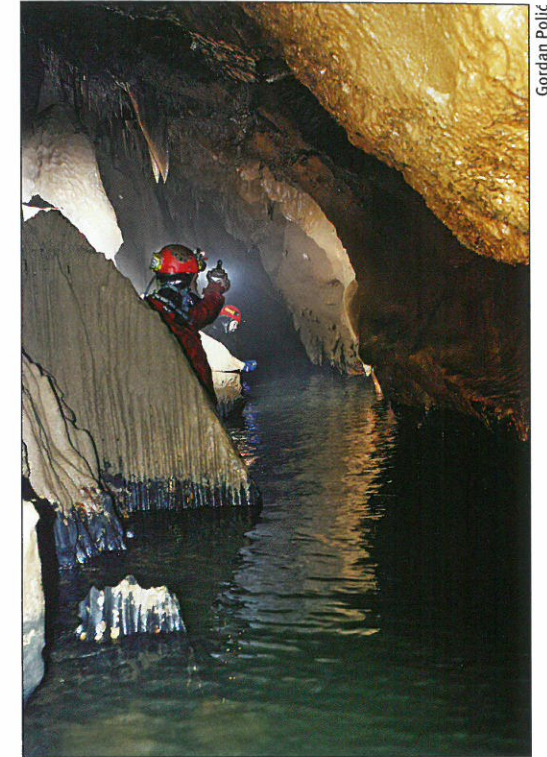
Dio enigme sretno je riješen, za istraživanje su ostali uzvodni dijelovi, jer Ponorac iza Šetnice još uvijek krije svoje tajne.

Napomena

Duljina sustava Ponorac-Suvaja još nije točno utvrđena. Jedan od razloga je istražen, ali ne do kraja topografski snimljen uzvodni dio iza Šetnice, za koji procjenjujemo da je duljine slične Šetnici. Ipak, ako zbrojimo poznate duljine Ponorca 1840,5 m i izvora Suvaje 134 m (M. Čepelak, 1984. g.), topografski snimljeni dio iza Šetnice od 197 metara (R. Baković, 2005.), duljina novog dijela između Suvaje i izlaznog sifona

Literatura

- MARIJAN ČEPELAK, 1983: Kronologija istraživanja u području Rakovice. Speleon – speleološki bilten SOV i SOB, br. 1, str. 9-23, Makarska
- MARIJAN ČEPELAK, 1984: Špiljski sustav Panjkov ponor – Kršlje. Naše planine, br. 7-8, str. 145-150, Zagreb

Gordan Polić

U kanalu između Suvaje i Ponorca

Ponorca od 300 metara (H. Dragušica, D. Višek, D. Pavelić, 2010.), tada duljina špiljskog sustava Ponorac-Suvaja iznosi 2471,5 metara.

Uzimajući u obzir i navedene neucrtane dijelove Ponorca, možemo zaključiti kako duljina sustava Ponorac-Suvaja značajnije prelazi 2500 metara. Poligonski prikaz sustava na karti, prema do sada poznatim i stvarnim podacima, prikazan je u okviru ovoga članka.

- TIHOMIR KOVAČEVIĆ, 2005: Ponorac preko dva kilometra dužine. Subterranea croatica, br. 4, godina III, str. 49-50, Karlovac
- ARHIVA DDISKF